

Utgångspunkter inför
skatteöverläggningarna

Att ta vara på chansen

- fyra angelägna reformer

Innehåll

Inledning 3

En marginaleffekts- och skattereform 4

På kort sikt 6

Fempartiöverläggningar om marginaleffekterna 7

På lite längre sikt 8

Reformerad och fonderad socialförsäkring 8

Reformerad lönebildning och arbetsmarknad 8

Ökad konkurrens 10

Minskad skatteflykt 13

Referenser 14

Inledning

Som ett led i saneringsprogrammet för statens finanser höjde socialdemokraterna under förra mandatperioden skatterna med cirka 70 miljarder kronor räknat i 1998 års nivå, trots vallöften om att eventuella skattehöjningar skulle begränsas till 3-4 miljarder kronor. Med världens högsta skattetryck redan före dessa skattehöjningar är det därför inte konstigt att pengarna nu forsar in i statskassan när budgetsaneringen väsentligen är avslutad och konjunkturen är god.

Enligt de antaganden som gjordes i 1999 års ekonomiska vårproposition kvarstår ett överskott i statsbudgeten på cirka 20 miljarder kronor år 2001 och cirka 40 miljarder kronor år 2002 efter det att målet om 2 procents offentligt sparande har uppfyllts. Denna beräkning baserades på en tillväxtprognos på 2,6, 2,5 och 2,5 procent för åren 2000-2002. Enligt Konjunkturinstitutet, KI:s augustiprognos finns nu cirka 23 miljarder tillgängliga för skattesänkningar redan nästa år. Om KI:s prognoser över BNP-tillväxt och offentligt sparande skrivs fram ökar de beräknade överskotten för 2001 och 2002 med ytterligare cirka 13 miljarder kronor utöver de cirka 60 miljarder kronor som förutsågs i vårpropositionen. Därmed kan överskott för skattesänkningar totalt väntas uppgå till drygt 20 miljarder kronor nästa år, 30 miljarder kronor år 2001 och drygt 50 miljarder kronor år 2002 i regeringens kommande budgetproposition.

Möjligheten att sänka inkomstskatterna för alla, och att minska de samlade marginaleffekter som i dag finns för stora grupper, är främst en möjlighet att flytta en del av beslutsmakten tillbaka till familjerna och medborgarna själva. Sänkta inkomstskatter handlar om att människor får bestämma över en större del av sin egen lön. Minskade marginaleffekter handlar om att de val man vill göra i mindre utsträckning kommer att motarbetas av den offentliga sektorns regler. Samtidigt bjuder den bättre konjunkturen ett gyllene tillfälle att rätta till de allvarliga strukturfel som sedan länge hämmar den ekonomiska utvecklingen.

Sverige har alltså under de närmaste åren, som det nu ser ut, ett mycket bra tillfälle att rätta till många av de strukturfel som den svenska ekonomin lider av:

- Höga totala marginaleffekter på grund av rekordhøgt skattetryck och inkomstprövade avgifter och bidrag som gör att det lönar sig dåligt att arbeta och skapar ett osunt bidragsberoende för stora grupper.
- Dåligt fungerande lönebildning och arbetsmarknad vad gäller rörlighet, flexibilitet och effektivitet i arbetsmarknadspolitiska åtgärdsprogrammen.
- Bristande konkurrens i stora delar av ekonomin, bland annat offentlig tjänsteproduktion, bygg- och livsmedelssektorn, vilket leder till ett høgt prisläge och låg köpkraft jämfört med andra länder.
- Orimligt høg beskattning av vissa lätttrørliga skattebaser.

Syftet med denna PM är att på ett kortfattat sätt redogöra för kristdemokraternas prioriteringar när det gäller att hantera de statsfinansiella överskott som förväntas uppkomma under de närmaste åren vid nuvarande parlamentariska läge. Förslagen är därför inte ett samlat alternativ till regeringens kommande budgetproposition. Ett fullständigt alternativ till budgetpropositionen kommer att presenteras den femte oktober. Där redovisas ytterligare strukturella reformer och besparingar som sammantaget skulle medge avsevärt större skattereduktioner än vad som är möjligt med nuvarande regering och parlamentariska majoritet, med inriktningen att endast förde- la uppkomna överskott. Samtidigt presenteras dock i denna PM några angelägna reformer som går att genomföra de närmaste åren och som på allvar skulle ge Sverige chansen att hämta in några av de många år som vi halkat efter våra jämförbara konkurrentländer.

Det har den senaste tiden funnits en debatt i Sverige i samband med att stora skatte- sänkningar har kommit på tal, om det från inflationssynpunkt är lyckat att sänka inkomstskatter de närmaste åren när konjunkturen ser ut att bli god. Risken för att Riksbanken genom räntehöjningar skulle motverka skattesänkningarnas effekt och bromsa ekonomin har påtalats. Denna risk bör tas på allvar. Inte desto mindre finns det flera skäl att sänka skatterna de närmaste åren, men parallellt med detta behöver det också genomföras ett antal struktureller reformer. Om de struktureller reformer för löne- bildning, arbetsmarknad och konkurrens som föreslås nedan genomförs samtidigt, kommer inflationshotet att kunna bemötas på ett effektivt sätt. Den svenska ekono- min skulle varaktigt utvecklas starkare.

En marginaeffekts- och skattereform

Utgångspunkten för den skattereform vi anser att Sverige behöver, är att medborgar- na själva får en ökad beslutanderätt över sina egna inkomster. För det andra bör de val människor vill göra, exempelvis öka eller minska sin arbetstid, inte påverkas negativt av kombinationen av statliga och offentliga regler. Det första handlar alltså om att sänka det totala skattetrycket, det andra om att minska marginaeffekterna. En allt för stor del av vår tillvaro bestäms genom ekonomiska politiska beslut.

Kristdemokraterna vill öka förutsättningarna för ett personligt ansvarstagande, sam- tidigt som ett växande etiskt medvetande och gemensamma värderingar mer och mer bör få ersätta detaljregleringar och politisk styrning. Detta gäller generellt, men sär- skilt tydlig är skillnaden mot dagens socialdemokratiska tänkande på familjepoliti- kens område där socialdemokraterna genom en statligt beslutad maxtaxa på dagis ökar den politiska styrningen ovanpå den redan starkt styrande familjepolitiken.

Insikten har funnits länge om att skattesystemet tillsammans med behovsprövade bidrag och inkomstprövade avgifter skapar orimligt höga marginaeffekter för stora grupper. Likaså är insikten tämligen utbredd om att höga marginaiskatter, eller höga kombinerade marginaeffekter, är skadligt för samhällsekonomin. Med samlade mar- ginaeffekter på uppåt, och i vissa fall över, 100 procent finns det inga privatekono- miska skäl att öka sin arbetsinsats, åtminstone inte på kort sikt. Omvänt betyder

höga marginaleffekter att personer med låga inkomster som arbetar heltid faktiskt kan tjäna på att arbeta mindre. Med det regelverk som gäller i dag, blir människors val allt för ofta en fråga om hur de offentliga reglerna fungerar, i stället för hur man själv vill gestalta sitt liv. Detta strider mot den roll vi anser att statens ska ha: en stödjande roll, där de ekonomiska resurser som ska passera den offentliga sektorn inte utesluter, utan tvärtom skapar valfrihet och flexibla lösningar.

Kunskapen om hur välfärdsstatens alla skatte-, avgifts- och bidragssystem samverkar är dock i allmänhet betydligt mindre. Vissa ambitiösa försök till kartläggning¹ har gjorts, men det är ofta mycket svårt att överblicka den **aktuella** helheten eftersom systemen hela tiden förändras. De undersökningar som görs baseras i princip alltid på statistik och regler som gällde något eller några år tillbaka i tiden.

Eftersom ett tämligen stort överskott kommer att finnas i statsbudgeten bör Sverige ta vara på chansen att ta ett helhetsgrepp över **både** de höga genomsnittsskatterna och de höga samlade marginaleffekterna.

I det följande presenteras ett antal förslag där målet är att reducera de samlade marginaleffekterna som i dag träffar stora grupper, när dessa förvärvsarbetar, ändrar mängden förvärvsarbete, eller köper tjänster med sina redan skattade pengar.

Effekten av de höga marginaleffekterna visar sig för den enskilde som låg eller till och med ingen förbättring av disponibel inkomst när man går upp i tjänstgöringsgrad, eller går från arbetslöshet till att få ett arbete. De sammanlagda effekterna av kraftigt ökad skatt på den nya inkomsten, ökade dagisavgifter och bortfallande bostadsbidrag är de vanligaste exemplen.

Den genomsnittliga inkomstskatten sänks också för alla med våra förslag. Förslagen är översiktliga, och den exakta tekniska utformningen går att diskutera vidare. Likaså finns det fler system som i dag bidrar negativt till den totala marginaleffekten än de som åtgärdas nedan. Inte desto mindre tror vi att de nedanstående förändringarna hör till de viktigare som går att genomföra på kort sikt utan en mängd nya utredningar.

Vi föreslår att de partier som tillsammans genomfört den omfattande pensionsreformen, nu också gemensamt skulle söka finna en bred och långsiktig hållbar lösning på de skadliga marginaleffekterna i socialförsäkringssystemet.

Bidragsberoendet och rundgången i skattesystemet måste minskas. Det svenska grundavdraget, som i internationell jämförelse är väldigt lågt, bör i stället höjas i kommunal beskattning (kommer även pensionärer till del) till cirka 20 000 kronor, och eventuellt inledas med en upptrappning. En sådan upptrappning skulle till exempel kunna reducera marginaleffekten för taxerade inkomster mellan 0 och 100 000 kronor med cirka 3 procentenheter. Kostnaden för att fullt ut kompensera kommunerna för intäktsbortfallet, cirka 15-20 miljarder kronor, har kristdemokraterna finansierat genom besparingar i sitt budgetalternativ. Om strukturella reformer på arbetsmarknaden uteblir och regeringen endast går med på skattesänkningar utifrån uppkomna

¹ Se till exempel Ds 1992:25 *Fattigdomsfällor*, Ds 1997:73 *Lönar sig arbete?*, Per Molander (1999) *En effektivare välfärdspolitik*

överskott, måste den totala sänkningen av inkomstskatten underordnas stabiliseringspolitiska hänsyn.

På kort sikt

Omfattningen och takten i skattesänkningarna måste avpassas så att inte Riksbanken snabbt tvingas kyla av en överhettning som kan följa när flaskhalsproblemen på arbetsmarknaden förvärras. Konjunkturinstitutets augustiprognos tyder på att svenska löner stiger avsevärt snabbare än genomsnittet bland EU länderna. De strukturella reformer på främst arbetsmarknaden som föreslås nedan, skulle möjliggöra en starkare och längre tillväxtperiod för svensk ekonomi och välfärd.

- Marginalskatten bör under de kommande åren minskas för alla förvärvsaktiva genom en statlig skattereduktion (förvärvsavdrag) på cirka 4,5 procent mot beskattningsbara inkomster upp till 8,06 förhöjda prisbasbelopp. Med den ursprungliga pensionsuppgörelsen som riktmärke bör 6 procentenheter kompenseras. Den var tänkt att kosta 1 procent av lönesumman i faktisk extra skattehöjning, vilket nu blivit 7 procent. Kostnad för staten för att fullt ut kompensera kommunerna blir cirka 34,3 miljarder. Endast en mindre del av denna reform bör av stabiliseringspolitiska skäl genomföras under år 2000.
- I sin partimotion med anledning av regeringens vårproposition 1999 har kristdemokraterna utöver sina tidigare finansierade familjepolitiska förslag skuggat in ytterligare 4 miljarder kronor år 2001 och 5 miljarder kronor år 2002 för en familjepolitisk reform för att öka barnfamiljernas valfrihet och köpkraft. Vi är öppna för en diskussion om olika förslag till lösningar för att minska maginaleffekterna och uppnå valfrihet.
- Höjning av brytpunkten i inkomstbeskattningen till inkomster på 300 000 kronor per för att återställa skattereformens målsättning om att endast cirka 10 procent av de heltidsarbetande ska betala statsskatt. Statisk statsfinansiell kostnad på cirka 8 miljarder kronor år 2000 och cirka 8,8 miljarder åren 2001 och 2002.
- En skattereduktion på 50 procent för hushållens köp av tjänster bör införas. På så sätt elimineras nästan hela den extra skattekil som uppstår när främmande arbetskraft anlitas med redan skattade pengar. Betydligt fler samhällsekonomiskt motiverade byten (köp) av tjänster kommer till stånd, eftersom de även blir privatekonomiskt lönsamma. Effektiviteten i ekonomin kommer därmed att öka. Samtidigt kan den svarta sektorn trängas tillbaka, när det blir möjligt att både köpa och sälja privata hushållstjänster både vitt och lagligt. (Jämför avsnittet nedan om konkurrens) Kostnaden för staten är drygt 1 miljard kronor.
- Avskaffad värnskatt reducerar marginaleffekten med 5 procentenheter. Kostnad cirka 2,3 miljarder kronor.
- Arbetsgivaravgifterna sänks med 10 procentenheter på lönesummor upp till 900 000 kronor per år. För egenföretagare utökas den nedsättningsberättigade lönesumman till 250 000 kronor per år. Förslaget gäller alla företag (arbetsgivare), men gynnar främst småföretagen. De mindre företag som i dag tvekar om de ska våga nyanställa får nu med detta förslag klart förbättrade möjligheter att våga satsa på utveckling och nyanställningar. Kostnad cirka 6 miljarder år 2000, cirka 5 miljarder år 2001 och cirka 4 miljarder år 2002.

Fempartiöverläggningar om marginaleffekterna

Skadligheten av marginaleffekterna i skatte- och socialförsäkringssystemen erkänns nu av nästan alla. Icke desto mindre är de politiska svårigheterna att rätta till dem betydande. Det handlar oftast om att växla bidrag mot sänkta skatter. Kristdemokraterna genomför ett analys- och reformarbete för att avlägsna de många skadliga marginaleffekterna i skatte- och socialförsäkringssystemen. För att skapa stabilitet och långsiktighet borde en samverkan ske mellan de fem partier som står bakom pensionsreformen, detta för att också ge bättre förutsättningar för en långsiktigt hållbar välfärdsutveckling.

- Det handlar om bostadsbidragets konstruktion och avtrappning. Fler och fler kommer att få bostadsbidrag om inte bidragens utgåsnivåer växlas mot sänkt skatt.
- Den så kallade LO-puckeln i grundavdraget träffar idag ”fel” personer efter alla avindexeringar och skapar 3,1 procentenheter extra marginaleffekt för stora inkomstgrupper när det trappas av, vilket minskar arbetsutbudet till men för en ut hållig välfärdsutveckling.
- Barnomsorgstaxornas konstruktion ger även stora marginaleffekter. Som exempel kan nämnas att en kommunal enhetstaxa - som ett alternativ till en statligt bestämd maxtaxa - skulle reducera marginaleffekten för barnomsorgskostnader med mellan 5-7 procentenheter. En enhetstaxa skulle göra det väsentligt dyrare för arbetslösa att ha barnen på dagis i de kommuner som erbjuder gratis dagisplats för barn till arbetslösa, men marginaleffekten som idag gör att det inte lönar sig att ta ett arbete, skulle reduceras med mellan 50 och 60 procentenheter. En eventuell statlig medverkan för att ge en så dan frivillig reform en låginkomstprofil torde kosta mellan 0 till cirka 4 miljarder beroende på ambitionsnivå.
- För att snarast minska de orimliga skillnaderna i äldreomsorgstaxorna bör genomförandet av Äldreberedningens kommande förslag även diskuteras i detta sammanhang.
- En lägre återbetalningsprocent i underhållsstödet på till exempel två procent kan växlas mot ett nå got lägre förbehållsbelopp. En så dan åtgärd kan både göras statsfinansiellt neutral, samtidigt som den minskar marginaleffekten från 10–15 procent till 8–13 procent.
- Marginaleffekterna i arbetslöshetsförsäkringen är ett väldokumenterat strukturellt problem på den svenska arbetsmarknaden som helst borde få en bred och långsiktig politisk lösning.
- Även fribeloppsgränsen för studiebidraget ger orimliga marginaleffekter för de studerande. Den kan reduceras med olika tekniker, varav den mest radikala är ett totalt avskaffande av gränsen till en statsfinansiell kostnad av cirka 1,1 miljarder kronor.
- I ett flertal kommuner planeras skattehöjningar. Så dana slår hårdast mot låg- och medelinkomsttagare och motverkar därmed effekterna av ett nytt förvärvsavdrag. I flerpartiöverläggningarna bör en modell för undvikande av kommunalla skattehöjningar diskuteras.

På lite längre sikt

Reformerad och fonderad socialförsäkring

Den största delen av socialförsäkringssystemet omfördelar inte inkomster mellan personer, utan mellan olika tidsperioder i en och samma persons livscykel. Pensions-systemet är kanske det tydligaste exemplet, där den livsinkomst man arbetar ihop utgör grunden för de avgifter man betalar in och sedan den pension man får. För dem som inte har kunnat arbeta ihop till en rimlig pension finns ett "golv", en garantipension, men den finansieras av alla förvärvsarbetande via de vanliga inkomstskatterna.

Förutom att denna typ av rakare rör mellan vad man betalar in och vad man får ut behöver skapas i fler delar av socialförsäkringssystemet, går det också på sikt att göra stora vinster på att fondera delar av systemen. Enkelt uttryckt så kräver ett (helt eller delvis) fonderat system som ger en viss avkastning ett lägre skatteuttag för att finansiera de förmåner som man har bestämt.

En fonderad försäkring verkar också stabiliserande, eftersom den i viss mån kan fungera som en buffert vid dåliga år. Statens lånebehov och statsbudgeten skulle därmed inte behöva variera i takt med till exempel den utveckling vi sett under senare år i sjukförsäkringen.

Även om bara delar av systemen är fonderade och avkastningen är låg, kan den sammanlagda vinsten på samhällsnivå bli stor.

Sjukförsäkringen beräknas i år gå med ett underskott mellan 7 och 9 miljarder kronor, jämfört med ett överskott under 1998. Sjukförsäkringen borde ges en mer autonom utformning. Kristdemokraterna är beredda att diskutera villkoren för reformering, eventuellt med en egen buffertfond för att utjämna inbetalningar och utbetalningar över tillfälliga variationer mellan olika år. De partier som står bakom pensionsreformen vore även här en lämplig konstellation för sådana samtal.

Reformerad lönebildning och arbetsmarknad

Ett av de allvarligaste hoten mot den starka utvecklingen i svensk ekonomi just nu, är att lönerna i Sverige enligt Konjunkturinstitutets augustibarometer stiger avsevärt snabbare än EU-länderna i genomsnitt och EMU-länderna i synnerhet. En satsning på ett förvärvsavdrag riktat till låg- och medelinkomsttagare som genomförs med tyngdpunkten under den starkaste tillväxtfasen, kräver mycket snabba åtgärder för en bättre fungerande lönebildning och arbetsmarknad. Alternativet är en senareläggning av skattesänkningarna tills ekonomin svalnat av. Att gasa i snabbt ökande konjunktur och bromsa i nedgång och växande arbetslöshet är varken i samklang med vedertagen ekonomisk klokskap eller vetenskap.

Under 1970-talet och större delen av 1980-talet låg de svenska löneökningarna betydligt över såväl produktivitetsökningen i Sverige som löneutvecklingen i jämförbara

länder. Detta betalades med ökad inflation, så trots höga nominella löneökningar under 1980-talet blev reallöneökningen noll. I början av 1990-talet låg de svenska löneökningarna under EU-genomsnittet under några år, men på senare år har de åter ökat över EU-snittet.

Liksom när det gäller marginaleffekter, finns det en utbredd insikt om att den svenska lönebildningen under många år har fungerat dåligt. Inte minst LO-ekonomerna brukar fokusera på lönebildningens stora betydelse för sysselsättningen. Lönesumman motsvarar ungefär hälften av BNP, vilket gör att även små procentuella förändringar får stort genomslag på samhällsekonomin.

Trots utbredd kunskap om lönebildningens betydelse för samhällsekonomin utveckling lyser de politiska förslagen nästan helt med sin frånvaro. Den socialdemokratiska regeringen talar också om lönebildningens betydelse, men har hittills inte förmått göra annat än att tillsätta några kommissioner och förklara att man hoppas att arbetsmarknadens parter ska lösa problemet. Så har inte skett.

Staten bör i egentlig mening inte avgöra vilka löneavtal som får träffas. Däremot bör staten skapa sådana spelregler som gör att till exempel risken för ökad arbetslöshet tas med som en kostnad när avtal ska tecknas, liksom vinsten med en lägre arbetslöshet. Incitamenten för fackföreningarna att ta hänsyn till risken för ökad arbetslöshet är i princip obefintliga. I själva verket ingick det som en del i den så kallade solidariska lönepolitiken att facken inte skulle behöva tänka på eventuell arbetslöshet, det var statens uppgift att finansiera a-kassorna.

Den moderna arbetsmarknaden präglas av ett ökat behov av flexibilitet, mer korttidsanställningar och ett allt större kunskapsbehov. Den nya situationen på arbetsmarknaden har gjort att de nuvarande arbetsmarknadspolitiska åtgärderna måste ses över. Det är avgörande för den fortsatta ekonomiska utvecklingen att riksdagen snarast fattar beslut som avhjälper flaskhalsarna på arbetsmarknaden. Det måste bli en bättre balans mellan tillgången på utbildad arbetskraft och arbetsmarknadens parter. Nu krävs individuella handlingsplaner när det gäller att anpassa en arbetsmarknadspolitisk åtgärd till vad som efterfrågas på marknaden och vilka förutsättningar den enskilde besitter. Det behövs ett nära samarbete mellan näringslivet och arbetsförmedlingarna runt om i landet för att de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna ska få den genomslagskraft som efterfrågas bland företagen.

Sveriges arbetstagare är historiskt sett kända för sin kompetens. Ska detta även gälla framgent, måste vi fortsätta att satsa på ett bra och modernt utbildningsväsende. Fungerande kunskapskedjor hos medborgarna, från det att man börjar skolan fram till en universitets- eller högskoleexamen, innebär att Sverige kan fortsätta konkurrera med en hög kompetensnivå.

Nedan presenteras några förslag för att förbättra arbetsmarknadens funktionssätt och uppnå en bättre balans i lönebildningsprocessen, så att resultatet från löneförhandlingarna i större utsträckning kommer att motsvara det samhällsekonomiska utrymme som följer av ökad produktivitet.

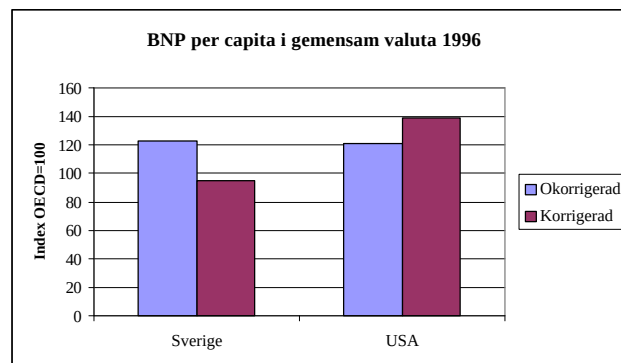
- Kostnaderna för arbetslösheten bör synliggöras genom en högre egenfinansiering av en allmän och obligatorisk arbetslöshetsförsäkring. Egenfinansieringen bör uppgå till 33 procent och kompenseras fullt ut för den enskilde genom en generell höjning av grundavdraget. Höjningen av avgiften på cirka 125 kronor per månad kompenseras fullt ut med sänkt inkomstskatt.
- Ett förstärkt medlingsinstitut bör inrättas enligt den modell som föreslagits av Svante Öberg nyligen i SOU 1999:141. Medlingsinstitutet bör bland annat verka för samordnade avtalsperioder.
- Varseltiden för strejkåtgärder bör förlängas från 7 till 14 dagar. Medlingsinstitutet bör kunna skjuta upp varslade stridsåtgärder i 14 dagar.
- Lagen som reglerar kollektivavtalen bör ses över för att öka den enskildes rättigheter och främja en bättre fungerande lönebildning. Bland annat borde möjlighet för enskilda löntagare att sluta avtal med arbetsgivare utan hänsyn till gällande kollektivavtal underlättas. Riskerna för att enskilda arbetstagare utnyttjas otillbörligt genom att hamna i en underlägsen position, exempelvis vid hög arbetslöshet, måste beaktas i denna översyn.
- Arbetsmarknadens parter bör eftersträva ökad flexibilitet vad gäller lönebildning för ungdom. Lägre ingångslöner inom vissa branscher kan vara ett verksamt sätt att få fler unga i arbete. Detta bör i första hand lösas avtalsvägen.
- Vinstdelningssystem för de anställda kan med fördel utgöra en del i den framtida lönebildningen. Ett sådant system skapar en god och flexibel koppling mellan företagets vinster och de anställdas ersättningar. Arbetsgivaravgifter bör inte tas ut på ersättning från ett vinstdelningssystem.
- Det är bra att volymmålet i arbetsmarknadspolitiken avskaffats. Prioritet måste ges åt att åtgärda bristyrken genom kvalificerad arbetsmarknadsutbildning. Antalet arbetsmarknadspolitiska åtgärder bör minskas och regelverket kring åtgärderna förenklas.

Ökad konkurrens

En viktig orsak till att Sverige placerar sig dåligt i den så kallade välfärdsligan är det höga prisläget, till följd av bristande konkurrens och delvis omfattande regleringar. Vi får enkelt uttryckt ut förhållandevis lite för våra pengar. I debatten om vår ekonomiska utveckling fokuseras oftast helt och hållet intresset till ökningstakten i BNP. Men minst lika viktigt är vad vi kan få ut av de pengar vi använder för privat och offentlig konsumtion.

I nedanstående diagram framgår den stora betydelse som det allmänna prisläget, inklusive skatter, i ett land har. Om man jämför Sveriges och USA:s BNP per capita i gemensam valuta visar det sig att de 1996 var i princip lika stora, Sverige till och med något högre. Både Sverige och USA hade en BNP per capita som låg drygt 20 procent över OECD-genomsnittet.

Men när BNP korrigeras för vilken faktisk köpkraft respektive lands BNP motsvarar, blir bilden en helt annan. Sverige hamnar 5 procent under OECD-genomsnittet, medan USA med detta mått blir OECD:s näst rikaste land efter Luxemburg.

Den enkla slutsats man kan dra av detta är att en strategi för att öka det ekonomiska välbefindandet i Sverige i jämförelse med andra länder, med nödvändighet måste innehålla ett antal reformer för att öka den inhemska konkurrensen, och sänka vårt allmänna prisläge. Enbart en god BNP-ökning kommer sannolikt inte att leda till att Sverige kan stiga särskilt mycket i välbefindandet.

En hel del viktiga avregleringar har redan gjorts i Sverige. Kredit- och valutamarknaden avreglerades mot slutet av 1980-talet. Utländska bankers rätt att etablera sig i Sverige kom 1990, den nya telelagen 1993 öppnade många nya möjligheter, liksom förändringarna inom järnvägstrafiken 1994. Elmarknaden avreglerades i en första etapp 1996.

Men inom en del sektorer är konkurrensen fortfarande bristfällig. Det gäller framför allt de marknader där hushållen är köpare, exempelvis varudistribution, detaljhandel och tjänsteproduktion, inte minst i offentlig sektor. Byggsektorn är fortfarande reglerad och importkonkurrensen är liten. Antalet producenter är begränsat både i entreprenadledet och i byggmaterielindustrin.

Livsmedelssektorn utmärks av att det bara finns ett fåtal aktörer i distributions- och försäljningsledet, och av att jordbrukssektorn är starkt reglerad. Kommunerna har dessutom en möjlighet enligt plan- och bygglagen att begränsa etableringen av livsmedelsbutiker, vilket i många fall ytterligare har begränsat konkurrensmöjligheterna. Denna möjlighet för kommunerna att stoppa etableringar återinfördes av socialdemokraterna, efter att fyrpartiregeringen hade tagit bort den. Som med så många andra förslag funderar nu Näringsdepartementet på en återställare av denna återställare.

Nedanstående tabell visar hur de svenska priserna förhåller sig till EU-genomsnittet. Den genomsnittliga prisnivån i Sverige ligger för många viktiga hushållsprodukter mellan 20 och 30 procent över genomsnittet för EU-länderna. Från ett konsumentperspektiv finns det uppenbarligen mycket mer att önska av den svenska konkurrenspolitiken.

Varugrupp	Prisnivåindex, EU=100
Kläder och skor	111
Transporter och kommunikationer	121
Hyra, bränsle och el	129
Mat, sprit och tobak	130
Restauranger, hotell etc.	132

Källa: Ds 1999:32

Till skillnad från många av de övriga reformförslagen i denna rapport kostar de förslag som presenteras i detta avsnitt ingenting för de offentliga budgetarna. Tvärt om skulle en bättre konkurrenspolitik i kombination med avregleringar och ökad upphandling inom offentlig sektor på sikt leda till avsevärda kostnadsminskningar för de offentliga budgetarna. Det ”pris” som man får betala är minskad politisk styrning och byråkrati, ett rimligt och för de allra flesta helt okontroversiellt pris. I den politiska debatten finns dock fortfarande många förespråkare som hävdar att det är demokratiskt nödvändigt att det offentliga ska styra och bestämma över i stort sett allt som ses som viktigt. Det överpris vi alla har fått betala för denna politik uppmärksammas emellertid alldeles för sällan.

- Kommunalt och statligt ägande bör avvecklas på marknader där privata företag konkurrerar eller skulle kunna konkurrera och där inte sociala eller hälsomässiga restriktioner motiverar ett offentligt ägande. Vård och utbildning bör vara de enda generella undantagen.
- Kommunallagen bör ändras så att det blir lättare att få prövat i domstol om kommunal näringsverksamhet strider mot lagen.
- Se över kommunallagen i syfte att göra det lättare för företag att överklaga kommunala beslut om stöd i olika former till företag. Besluten bör också kunna prövas i domstol.
- Kvarvarande konkurrenshämmande regleringar i den privata sektorn bör identifieras och avvecklas. Små företagardelegationens lista borde inledningsvis snarast genomföras.
- Konkurrensverket bör få ökade resurser och en mer fristående och framträdande roll än i dag. Nya regeringsförslag bör granskas, inte bara utifrån ett småföretagsperspektiv, utan också utifrån ett konkurrensperspektiv.
- Konsumentombudsmannen bör i samarbete med Konkurrensverket fungera som en konkurrenspolis, med uppgift att jaga och uppmärksamma sektorer eller branscher med bristande konkurrens, och sedan komma med förslag till hur konkurrensen kan förbättras.
- Det är nu dags att återigen revidera det kommunala planmonopolet beträffande etableringen av nya butiker.

- Lagen om offentlig upphandling måste göras mer kraftfull i en sammanhållen översyn i syfte att förverkliga principerna om affärsmässighet, konkurrens och ickediskriminering.
- Stora upphandlingar bör delas i fler order så att även mindre företag har en chans att vara med i budgivningen. När fler företag kan vara med och tävla ökar konkurrenstrycket och priserna kan pressas.

Minskad skatteflykt

Vad hjälper det om Sverige har aldrig så höga skattesatser, om skattebaserna i en globaliserad ekonomi flyr ur landet? Det krävs också att medborgarna har en etiskt förankrad vilja att betala skatt och att bidra till samhällsutvecklingen. Varje skattesats över 0 procent är möjlig att eliminera med fusk, om inte viljan att göra rätt och vara ärlig hålls vid liv och motiveras. Därför måste den etiska debatten hållas levande. Samtidigt har de exempellöst höga svenska skattesatserna, ofta på ett övermäktigt sätt - utmanat medborgarnas etiska medvetande och moral.

Sverige är ett litet land med öppen ekonomi gentemot omvärlden. Detta medför att vi i stor utsträckning är beroende av hur skattesystem och regler ser ut i omvärlden, särskilt i våra viktigaste konkurrentländer. Om Sverige långsiktigt ska vara ett land för företagande, investeringar och tillväxt, går det inte att ha kvar vissa skatter som gör att kapital, företag och kompetens har starka skäl att lämna landet.

Om vi inte ändrar vissa regler den närmaste tiden kommer risken för snabbt eroderande skattebaser att tillta snabbt. Exempel finns redan i dag. Uppskattningsvis 200 miljarder kronor ligger ”gömda”, sparade i utlandet eftersom kapitalskatten där är mycket lägre, eller i praktiken noll, då dessa medel inte deklarerats alls.

En rad svenska företag har de senaste åren flyttat sina huvudkontor utomlands till följd av skillnader i beskattning. En alltför stor del av nytexaminerade civilingenjörer och andra viktiga resurspersoner flyttar utomlands.

Internethandeln har bara börjat ta fart, men redan har den svenska bok- och skivbranschen vissa problem med vikande försäljning, på grund av skillnader i mervärdesskatt gentemot andra länder. Prisskillnader som beror på lägre produktionskostnader, effektivare distributionsmetoder, eller lägre vinstmarginaler är självklart ingenting som från svenskt håll ska motarbetas, eller ”korrigeras” på något sätt. Men om folk väljer vissa produkter i stort sett endast för att beskattningen är olika, blir resultatet oftast en ineffektiv resursallokering.

De åtgärder som krävs för att i ökad utsträckning behålla och locka hit företag, kapital och kompetens har debatterats länge. Slopad värnskatt, sänkt skattetryck och minskade marginaleffekter ingår som viktiga delar, och detta har redan nämnts i det första reformavsnittet. Men ingenting har hänt. Den socialdemokratiska regeringen har hittills visat sig oförmögen att vidta några åtgärder som skulle kunna vända ut-

vecklingen. I det följande tar vi upp några tillåtgärder som vi anser att Sverige bör ta chansen att genomföra.

- Förmögenhetsskatten avvecklas i två steg. År 2001 minskar den med en procentenhet och från 2002 avvecklas den helt.
- Den nya värnskatten avskaffas.
- Dubbelbeskattningen på utdelningsinkomster från risksparande avskaffas.
- Sänkta marginal- och inkomstskatter enligt ovan.
- Det måste bli praktiskt möjligt att köpa och sälja privata tjänster vitt och lagligt genom en 50 procentig skattereduktion.

Referenser

Jakobsson, Ulf (red) *Vägen till välfärd* Konjunkturrådets rapport 1999
Molander, Per *En effektivare välfärdspolitik* (1999)
Ds 1992:25 *Fattigdomsfällor*
Ds 1997:73 *Lönar sig arbete?*
Ds 1999:32 *Utveckling och delaktighet*
Konjunkturinstitutet (1999), *Analysunderlag*